

## Instant economics

### Valós idejű forradalom a közgazdaságban

A közgazdaságban az elmúlt évtizedekben már nem születtek új elméletek. Az utolsó két nagy elméletalkotó Keynes és Friedman volt; Keynes az állami beavatkozás szükségességét és jelentőségét hangsúlyozta, Friedman pedig – azzal ellentétben – a piaci erők működésének szükségességét állította vissza, több olyan szereptől fosztva meg a politikusokat, melyeket azok – Keynes nyomán – maguknak vindikáltak. A '70-es években a közgazdasági tanulmányok több, mint fele elméleti jellegű volt. Ez megváltozott; 2011-ben a tisztán elméleti írások aránya már csak 19 százalékot tett ki.<sup>1</sup>

A tudományág az empíriára koncentrált: a valóságban lejátszódó folyamatokat magyarázza. Úgy is mondhatnánk, hogy *természetes kísérleteket* folytatott: bizonyos változások miért igen, vagy miért nem az elvárt következményekkel jártak. Ezt az irányzatot ismerte el a Nobel-bizottság idei döntése: a díjazottak a *data analysis* műfajában alkottak figyelemreméltót, társadalmi jelenségek okainak és következményeinek a vizsgálatával.<sup>2</sup>

Ez irányzat folytatásának tekinthetjük, hogy kialakulóban van az **instant economics**. A digitális kor a közgazdaságtudományban is jelentős változásokat hoz. A valós idejű adatok elérhetősége forradalmasítja a közgazdaságtant. Az alapvető adatokra, statisztikákra, melyekkel a közgazdászok dolgoznak, nem kell egy évig, sőt hónapokig sem várni. Az adatok ma már „valós idejűek”, vagy a big data-ból kibányászhatók. Eljött az *instant economics* korszaka.

A gazdasági döntések alapjául eddig olyan adatok és statisztikák szolgáltak, melyek nem voltak frissek, és gyakran tévesek voltak. Makrogazdasági szinten a gazdaságpolitika (pl. a jegybankok kamatpolitikája) súlyos hibákhoz vezethet, ha a döntés téves adatokon alapul, és nagyméretű károkat okozhat. (Természetesen így van ez vállalati szinten is.) Ma már a döntéshozók pontos adatokkal rendelkeznek arról, hogy mi történik a gazdaságban. Az Economist ezt ahhoz hasonló, nagy horderejű változásnak tekinti, mint amikor feltalálták a mikroszkópot, és a biológusok előtt feltárult a mikroszkopikus élet csodálatos világa. Minden tevékenység nyomon követhető az interneten: az emberek mit vásárolnak, mire költik a pénzüket, hogyan töltik a szabadidejüket, hogyan élnek; a vállalatok tevékenysége, hogyan alakítják termelési profiljaikat, kapcsolataikat, a pénzügyi világ minden rezdülése, a megtakarítások, befektetések, valuták, részvények, kötvények mozgása.

---

<sup>1</sup> The Economist Octoberr 23rd 2021: Real-time revolution.

<sup>2</sup> The Economist October 16th 2021: Instrumental research. This year's economics Nobel prize celebrates an empirical revolution.

A járvány megjelenése óta különös jelentőségre tett szert az instant economics. A döntéshozók azonnal lemérhetik egy-egy intézkedés hatását, jelentőségét. A közgazdaságtan egyre közelebb kerül a politikához.

A közgazdaságtan viselkedéstudomány. Egy-egy irányzata egy meghatározott emberképet tételez fel.<sup>3</sup> A neoklasszikusok feltételezése szerint pl. az ember racionális, nyereségmaximálásra törekvő lény. A megállapítások, szabályok, sőt, törvények, csak akkor érvényesek, ha a szóbanforgó emberek a feltételezések szerint viselkednek. Ha nem, az elmélet hibázik, megbukik, az előrejelzései megdőlnék. De a valós idejű adatok széleskörű elérhetőségének korában nincs szükség olyan feltételezésekre, melyek az egyes irányzatok alapjául szolgálnak. Nem kell elméleteket felállítani, majd gyakorlati adatokkal, adatsorokkal azokat igazolni, vagy cáfolni. A kauzalitás, az oksági láncolat kihagyható az érvelésből; közvetlenül a tényeknél vagyunk.

De nem szabad tévedésbe esnünk; nem szabad azt hinnünk, hogy az instant economics révén a jövőt is jobban megismerjük, tervezhetjük. David Colander a 2008-2011-es válság idején az egyik legtöbbet idézett amerikai közgazdász volt. Szerinte az igazán komplex jelenségek leírására nincs megfelelő matematika, az egyes emberek viselkedése sem jósolható meg előre. A számítástechnika új fejleményei lehetővé teszik, hogy a modellezők az egyetlen kritériummal (pl. racionális viselkedés) jellemzett szereplők helyett különféle tulajdonságokkal és célokkal jellemezhető gazdasági szereplőket vegyenek figyelembe. Ezt nevezik ágensalapú modellezésnek. Ily módon már jóval differenciáltabb feltételezésekkel lehet élni és az eredmények is sokrétűbbek, de Colander változatlanul szkeptikus. Értékelése szerint a gazdaság alakulása változatlanul kiszámíthatatlan és előrejelezhetetlen, csupán a gazdaságpolitika jut ezáltal hasznos részeredményekhez.<sup>4</sup>

A jövő a fogyasztók és vállalatok millióinak döntésétől függ, és ezek változatlanul kiismerhetetlenek. A központi tervezést a digitális kor adatbősége és jelenidejűsége sem hozhatja vissza. A jelenidejű közgazdaságtan segíti a gazdaságpolitikát, hogy az jobb döntéseket hozzon. Lehetővé teszi, hogy a döntések minél célzottabbak legyenek – pl. a szociálpolitikában – az egyénekre, családokra vonatkozzanak, és ne teljes társadalmi rétegekre. A jövő azonban változatlanul kiismerhetetlen rejtély.

Köln, 2021. nov. 23.

Kiss Károly  
közgazdász és társadalomkutató

---

<sup>3</sup> Lásd erről: A közgazdaságtan emberképe c. tanulmányomat:  
[http://kisskaroly.x3.hu/gazdasagelmelet/kozgazdasagtan\\_emberkepe.pdf](http://kisskaroly.x3.hu/gazdasagelmelet/kozgazdasagtan_emberkepe.pdf)

<sup>4</sup> Uott.